ОБЪЯВЛЕНИЕ!

Почтеннейшие! Тот из вас, кто знает, где находится герр Гутман или встретится с ним где-нибудь, пусть потрудится попросить его во что бы то ни стало немедленно прибыть в Глупск, где его дожидается раввин, чтобы вместе с ним учредить образцовую талмуд-тору и школу для ремесленников, а также затеять много других полезных нововведений.

Евреи, сыны милосердия, сжальтесь и сделайте это ради бедных еврейских детей!..

1864—1879.

מסעות בנימין השלישי

הקדמת מענדעלע מוכר ספרים

אָמר מענדעלע מוכר ספרים, זאָגט מענדעלע מוכר ספרים, געלויבט איז דער בורא, וואָס באַשטימט דעם גאַנג פון די גלגלים אין דעם הימל אויבן און דעם גאַנג פון זײַנע אַלע באַשעפענישן אויף דער ערד אונטן. אַפילו אַ גרעזעלע קריכט נישט אַרויס פון דער ערד, ביז וואַנען אַ מלאך שלאָגט עס נישט און זאָגט: וואַקס! קריך־אַרויס! מכל־שכן אַ מענטש. ער האָט אַוודאי אַ מלאך, וואָס שלאָגט אים און זאָגט: גיי, גיי, קריך־אַרויס! און מכל־שכן נאָך מער די פײַנע מענטשעלעך, שײנע ייִדעלעך. קיין נאָר כאַפּט זיך פריִער פון איטלעכן נישט אַרויס מיט אַ וואָרט, ביי אונדז, קיין שוטה ווערט נישט קיין בעל־עצה, קיין עם־הארץ — אַ חסיד, קיין גראָבער יונג — אַ משכיל, ביז וואַנען עס שלאָגט נישט איטלעכן פון זיי זײַן מלאך, נייטנדיק אים דערצו. עס שלאָגן די מלאכים אויך אַלע מיני קבצנים אונדזערע, זאָגנדיק: וואַקסט, קבצנים, אביונים, דלפנים, געבוירענע, אָפּגעקומענע, אָפּענע, פאַרבאָרגענע, שפּראָצט, וואַקסט ווי גראָז, ווי קראָפּעווע! גייט, ייִדישע קינדער, גייט — איבער די הײַזער!...

נאָר נישט דאָס אָבער בין איך אויסן. איך בין אויסן צו דערציילן דאָ אײַך, רבותים, ווי איינער פון אונדזערע ברידער איז פאַרגאַנגען העט־העט אין די ווײַטע מקומות און האָט דערמיט קונה־שם געווען.

אַלע ענגלישע און דײַטשע גאַזעטן זײַנען פאַראַיאָרן פול געווען מיט דער וווּנדערלעכער נסיעה, וואָס בנימין, אַ פּויליש ייִדל, האָט געמאַכט אין די ארצות המזרח ערגעץ. „סטײַטש, סטײַטש, — האָבן זיי זיך געחידושט, — אַ ייִד, אַ פּוילישער ייִד, אָן כלי־זיין, אָן מאַשי־

Путешествие Вениамина Третьего

ПОВЕСТЬ

ПУТЕШЕСТВИЕ ВЕНИАМИНА ТРЕТЬЕГО,

или краткое описание того, как проник он в Горы Мрака, что видел и слышал в дальних странах; описание всех его приключений, изложенное на языках народов мира, а ныне и на нашем еврейском языке

МЕНДЕЛЕ-КНИГОНОША.

Вступление Менделе-книгоноши

Так говорит Менделе-книгоноша: благословен создатель, предначертавший пути светил в высях небесных и всех его тварей в низинах земных! И травинка из-под земли не пробьется, покуда ангел легкокрылый не ударит по ней и не повелит: пробивайся, расти!.. Тем паче человек! У него-то, наверное, имеется ангел-хранитель, который подгоняет его и повелевает: ну-ка, выползай на свет божий!.. А уж о людях почтенных, о людях уважаемых и говорить не приходится! Их, конечно, охраняют сонмы херувимов, подстрекающих каждого и нашептывающих ему примерно так: «Ну-ка, Хайкеле, душа моя, пойди-ка займи деньжонок, сколько сможешь! Ступай-ка нахватай товаров у купчишек короткополых! Вылезай, Хайкеле, выбирайся, шельмец этакий, из болота! Вытащи потихоньку весь товар из своей лавки, а кредиторам кукиш покажи!.. А ты, Ицикл, пройдоха этакий, потрудись явиться к своему помещику-покровителю, выкинь какой-нибудь фокус-покус, обведи его вокруг пальца, шепни ему на ушко про одного, про другого,— про кого вздумается...» И еще наставляют ангелы: «Плодитесь и размножайтесь, нищие, подобно траве и крапиве. Таскайтесь, сыны израилевы, таскайтесь по миру!.. А вы, хозяева достопочтенные, все равно зря небо коптите, делать вам нечего, в баню пожалуйте, париться!..»

Но не то разумею. Намереваюсь я рассказать вам, высокочтимые, об одном из братьев наших, о том, как забрел он в дальние края и тем самым снискал себе славу нетленную.

Все английские и немецкие газеты в прошлом году не переставали писать об удивительнейшем путешествии, совершенном неким польским евреем Вениами-

נעס, נאר מיט אַ טאָרבע אויף די פּלייצעס און מיט אַ טלית־זאַק אונטערן אָרעם זאָל אָנשפּאַרן אין אַזעלכע ערטער, וווּ באַרימטע ענגלישע רייַזנדע האָבן אַהין נישט געקענט צוקומען! נישט אַנדערש, אַז דאָס איז געשען נישט מיט קיין מענטשלעכן כוח, עפּעס נאָר מיט אַזאַ כוח, וועלכן דער שכל קאָן כלל נישט משיג זייַן. דאָס הייסט, דער שכל איז פּונקט נישט אַזוי בכוח, אַזוי ווי דער דאָזיקער כוח איז נישט בשכל. נאָר בכל האופנים, ווי די מעשה איז שוין דאָרט געווען, בנימינען האָט די וועלט צו דאַנקען פאַר די חידושים, גרויסע זאַכן, וואָס זייַנען דורך אים אַנטפּלעקט געוואָרן און פון איצט אָן וועט די מאַפּע אָדער די לאַנדקאַרטע באַקומען גאָר אַן אַנדער פּנים. בנימין פאַרדינט מיט רעכט דעם מעדאַל, וואָס די געאָגראַפישע געזעלשאַפט האָט אים געגעבן...“

די ייִדישע גאַזעטן האָבן די דאָזיקע רייד אויפגעכאַפּט מיט ביידע הענט און געהאַט דערמיט צו זינגען און צו זאָגן דעם גאַנצן פאַראַיאָריקן זומער, אַזוי ווי איטלעכן, וואָס לייענט די דאָזיקע גאַזעטן, איז באַקאַנט. זיי האָבן אויסגערעכנט אַלע חכמים, וואָס זייַנען בייַ ייִדן געווען פון אָדם הראשון אָן ביז אַצינד, בכדי צו באַווייַזן, וואָס פאַר אַ קלוג פאָלק ייִדן זייַנען. האָבן אויך אויסגעשטעלט אַ צעטל פון די נוסעים (רייַזנדע) אין אַלע צייַטן פון בנימין דעם ערשטן, מיט אַ זיבנהונדערט יאָר צוריק, און בנימין דעם צווייטן מיט דער גאַנצער חברה נוסעים, וואָס וואַנדערווען הייַנט בייַ אונדז אַרום. און בכדי מפליג [1] צו זייַן די נסיעה פון אונדזער איצטיקן בנימין, האָבן זיי, ווי דער שטייגער איז פון ייִדן, דערווייַל פון יענע בלאָטע געמאַכט און געזאָגט, אַז די גאַנצע כנופיא הייַנטיקע נוסעים זייַנען טאַקע גאָר פּראָסטע שלעפּערס, ווייסן נישט פון זייער חיות, די גאַנצע נסיעות זייערע, מ׳שטיינס געזאָגט, באַשטייען נאָר דרינען, אַרומצושלעפּן זיך, ווי מקבלים [2], איבער די הייַזער. די האָבן אַלע אַ פּנים ווי מאַלפּעס אַקעגן איצטיקן בנימין, אַקעגן בנימין דעם דריטן, דעם עכטן, אמתן נוסע. זיי האָבן אויף אים און אויף די ספרים, וואָס מען האָט געמאַכט פון זייַן נסיעה, געזאָגט ווי געוויינטלעך דעם געוויסן פּסוק: לא בא כבושם הזה, דאָס טייַטש: ס׳איז נאָך אַזעלכע בשמים, אַזעלכע שמעקנדיקע געווירץ בייַ ייִדן קיין מאָל נישט געווען. געבענטשט און אייַנגעוויקלט מיט דימענטן זאָל ווערן דער דאָזיקער, — האָבן זיי אַלע פּה אחד געזאָגט, — וועלכער עס וועט דעם טייַערן אוצר פון בנימינס נסיעה, וואָס געפינט זיך אין אַלע פרעמדע לשונות, איבערטראָגן אויך אין לשון הקודש, ניכיי [3] לאָזן ייִדן, נעבעך, אויך פאַרזוכן די פּאַטיקע [4], וואָס רינט פון ייִדישן בינשטאָק, און זאָל די דערפון ליכטיק ווערן אין די אויגן.

ואני מענדעלע, און איך מענדעלע, וואָס מייַן כוונה איז תמיד נוצן צו ברענגען אונדזערע ייִדעלעך כפי מייַן מעגלעכקייט, האָב איך מיך נישט געקענט אייַנהאַלטן און געזאָגט: איידער די ייִדישע מחברים, וואָס זייער מינדסטער פינגער איז גרעבער פון מייַנע לענדן, איידער זיי וועלן זיך אויסשלאָפן אַרויסגעבן די ספרים פון בנימינס נסיעה אין לשון־קודש, וועל איך דערווייַל מיך פּרוּוון כאָטש אַ קיצור פון זיי אַרויסגעבן אויף פּראָסט ייִדיש. איך האָב אָנגעגורט מייַנע לענדן ווי אַ גיבור, און ווי אַלט און שלאַף איך בין, לא עליכם, האָב איך מיך פאָרט שטאַרקע מי געגעבן אַרויסצובאַקומען פון דעם גרויסן אוצר אַזעלכע ענינים, וואָס טויגן פאַר די קינדער ישראל, און צו דערציילן זיי פריי, כפי מייַן שטייגער. איך האָב עפּעס געפילט, ווי מען שלאָגט מיך פון אויבן מיט די ווערטער: הקיצה, מענדעלע, כאַפּ זיך אויף, מענדעלע, און קריך־אַרויס פון אונטערן אויוון! גיי נעם אַ פולע הויפנס געווירץ פון בנימינס אוצר און מאַך דערפון פּאַטראַוועס צו דייַנע ברידער, אַזוי ווי זיי האָבן ליב. איך בין מיט גאָטס הילף אַרויסגעקראָכן און צוגעגרייט די געשמאַקע שפּייַז, וואָס איך שטעל איצט דאָ פאַר אייַך אַנידער. עסט, רבותים, לאָז אייַך ווויל באַקומען!

ном в восточные земли. «Помилуйте,— восклицали они в изумлении,— еврей, польский еврей, без оружия, без снаряжения, с одной лишь сумой за плечами, с молитвенником и филактериями под мышкой, проник в такие дебри, до которых даже великие и знаменитые английские путешественники добраться не могли! Должно быть, не человеческими усилиями совершено это, а силами, кои разуму нашему постичь не дано. Это означает, что разум в такой же степени бессилен, в какой и сила наша разуму непостижима. Но во всяком случае, как бы там ни было, весь мир обязан Вениамину теми открытиями и великими деяниями, которые он совершил и благодаря которым карта мира обрела совсем иной облик. Вениамин по праву заслужил медаль, присужденную ему Лондонским географическим обществом...»

Еврейские газеты тут же подхватили эти рассуждения и, как известно читателям этих газет, носились с ними и раздували их в течение всего прошлого лета. Они перечисляли всех еврейских мудрецов от Адама до наших дней, дабы показать, как велик и мудр еврейский народ. Они даже сочинили подробный перечень путешественников всех времен, начиная от Вениамина Первого[1], жившего семьсот лет тому назад, и Вениамина Второго[2] и кончая бесчисленной оравой бродяг, странствующих у нас и по сей день. И дабы возвеличить путешествия нынешнего Вениамина, газеты, как это водится у евреев, перво-наперво смешали с грязью его предшественников, присовокупив, что все теперешние путешественники — попросту скопище попрошаек, не имеющих пристанища и крова... Все их, с позволения сказать, странствия — это не что иное, как хождение из дома в дом за подаянием; куда им, обезьянам этаким, до нашего Вениамина, Вениамина Третьего, подлинного путешественника! Это о нем, о трудах, описывающих его странствия, твердили газеты, повторяя на все лады известное изречение: «Столь благоуханных кореньев, столь ароматных трав среди евреев никогда еще не произрастало. Благословен и осыпан алмазами да будет тот,— провозглашали они,— кто драгоценный клад путешествия Вениаминова, воспетый на всех языках мира, прославит и на языке священном:[3] пускай и евреи отведают патоки, сочащейся из еврейского улья, и да воспрянут они духом!..»

И я, Менделе, всегда исполненный желания приносить в меру сил моих пользу нашим братьям евреям, не смог удержаться и решил: «Покуда еврейские сочинители, мизинец коих толще моего бедра, соберутся издать свои фолианты о путешествии Вениамина на священном языке, попытаюсь-ка я хотя бы вкратце рассказать о нем на нашем простом еврейском языке». И вот, уподобившись ратоборцу, препоясал я чресла свои и, невзирая на дряхлость и немощь свою, немало потрудился и извлек из обильного сего клада то, что будет на пользу детям Израиля, чтобы поведать об этом со свойственной мне чистосердечностью. Я как бы внял грозному велению свыше: «Пробудись, Менделе, проснись, вылезай из-за печи! Набери полные пригоршни благоуханных трав из сада Вениаминова и приготовь яства для братьев твоих по вкусу их». И вот я с божьей помощью выбрался из-за печи и приготовил пряное блюдо, которое и ставлю перед вами. Вкушайте, почтенные, на доброе здоровье! Да послужит вам повесть сия поучением: пусть преуспевает в делах своих всяк по своему желанию, всяк по своему разумению. А если, упаси бог, кто-нибудь ошибется, пусть изловчится и извернется, да пребудет неизменно прав и да сопутствуют ему все блага, как желает вам того ваш верный слуга

смиренный *Менделе-книгоноша.*

[1] Вениамин из Туделы — знаменитый путешественник XII века; оставил книгу под названием «Путешествия рабби Вениамина».

[2] Вениамин Второй (1818—1864), настоящее его имя Иосиф Израиль. Питая склонность к скитальческой жизни, он принял имя путешественника Вениамина из Туделы. Книга Вениамина Второго «Пять лет на Востоке» была издана на древнееврейском языке в 1856 году.

[3] То есть на древнееврейском.